ISSN: 2248-1079

Anuarul Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice

Year-Book of „Petre Andrei" University from Iasi
Fascicle: Law, Economic Science, Political Sciences

2017, Tomul 18, Decembrie, pp. 145-157

THE POWER OF THE MASSES BETWEEN GOOD AND EVIL [PUTEREA MASELOR ÎNTRE BINE ŞI RĂU]

Teodora PRELIPCEAN

Covered in:

CEEOL, Index Copernicus,
Ideas RePEc, Econpapers, SocioNet

©2016 The Authors. Published by LUMEN Publishing House.
Selection and peer review under the responsibility of „Petre Andrei" University from Iasi.

How to cite: Prelipcean, T. (2016). The Power of the Masses between Good and Evil [Puterea maselor intre bine si rau]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, Tomul 18, 145-157.

The Power of the Masses between Good and Evil

[Puterea maselor între bine şi rău]

Teodora PRELIPCEAN[1]

Abstract

In the history of mankind, the modern age was once labelled by Gustave Le Bon as the age of the "power of the crowds" or of the "power of the masses". The French psychologist was followed by many other authors who thought that the masses' entering history and their rising to sovereignty were the landmarks of our time. Among them, José Ortega y Gasset, Elias Canetti, Serge Moscovici, Michel-Loius Rouquette, Peter Sloterdjik and so on. Regardless of the specific issues approached, they all emphasized the masses' increasingly important role in history. In the early 20th century, many authors were sure that the masses would soon "prevail". Moreover, their analyses also reveal some concerns about the manner in which the "power of the masses" is sometimes used and the increasing violence of the crowds. Therefore, the masses cannot always be talked about in an abstract and idealized manner that glorifies them. In this context, this study analyzes the connection between the power of the masses and their psychological features. We will focus on the relationship established between the power, the rebellion and the violence of the masses and we will try to answer questions such as: how can the power of the masses be steered so that it be used only for the common good? Or what are the solutions needed to diminish the unwanted consequences that the increasingly important role of the crowds could have at the individual or social level?

Keywords:

masses, power, features of the masses, good, evil, steering the power of the masses.

[1] Associate Professor Ph. D, "Petre Andrei" University of Iasi, Romania, *E-mail*: lylyprelipcean@yahoo.com. Lucrarea a fost prezentată în cadrul Congresului Internaţional Logos, Universality, Mentality, Education, Novelty, Secţiunea: Philosophy, 12-17 Aprilie, Iaşi, 2016.

Prelipcean, T. (2016). The Power of the Masses between Good and Evil [Puterea maselor intre bine si rau]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, Tomul 18, 145-157.

Introducere

Subiectul maselor, „prea omenesc pentru a nu fi afectat cu adevărat de trecerea timpului"[2], a fost şi este încă unul foarte mult discutat, tranformându-se continuu şi „scoţând neîncetat în evidenţă aspecte enigmatice ale psihologiei noastre"[3].

Primul cercetător din domeniu care a recunoscut în *mase* „constituirea unui actor puternic şi sigur pe scena politică"[4] a fost psihologul social francez Gustave Le Bon (1841-1931). Tot el caracteriza perioada modernă drept epocă a „puterii mulţimilor" sau a „puterii maselor"[5], fără a ţine seama de cum erau numite acestea: „popor", „gunoi", „prolerariat", „public" etc. I-au urmat numeroşi alţi specialişti care au considerat intrarea maselor în istorie şi ridicarea lor la suveranitate drept un semn al acelor timpuri.

În secolul al XX-lea, aceste aspecte, dar şi altele noi, au fost studiate şi dezvoltate într-o serie de alte lucrări remarcabile. Astfel, *Revolta maselor* din 1930, a filosofului spaniol José Ortega y Gasset (1883-1956), precum şi *Masele şi puterea* din 1960 a scriitorului Elias Canetti (1905-1994) reprezintă doar două dintre cele mai cunoscute abordări ale domeniului. Direcţiile de cercetare ale celor doi analişti sunt oarecum diferite. Astfel, în timp ce filosoful spaniol elaborează o concepţie asupra maselor în care eticul şi politicul se întrepătrund, scriitorul Canetti inaugurează o tratare antropologică a teoriei maselor.

Secolul XXI vine şi el cu abordări inedite ale fenomenului. De exemplu, psihologul francez Serge Moscovici (1925-2014), care în *Epoca maselor*, din 1981, analizează şi descifrează noi aspecte precum *ştiinţa maselor*, *teama mulţimilor*, *psihologia conducătorului carismatic, individul şi masa*, *revolta şi puterea maselor etc*[6]., sau profesorul Michel-Loius Rouquette, care în *Despre cunoaşterea maselor. Eseu de psihologie politică*, din 1994, „reîmprospătează" cunoştinţele şi experienţele noastre despre mase, modul în care le percepem în viaţa de zi cu zi, examinând fenomenologia temei prin raportare la cunoştinţele oferite de psihologia socială contemporană[7].

---

[2] José Ortega y Gasset, *Revolta maselor*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2002, p. 5.
[3] Serge Moscovici, în „Prefaţă" la Michel-Louis Rouquette, *Despre cunoaşterea maselor. Eseu de psihologie politică*, Editura Polirom, Iaşi, 2002, p. 7.
[4] Peter Sloterdijk, *Dispreţuirea maselor*, Editura Idea Design & Print, Cluj-Napoca, 2002, p. 13.
[5] Gustave Le Bon, *Psihologia mulţimilor,* Editura Cartex, Bucureşti, 2016, p. 21.
[6] Serge Moscovici, *Epoca maselor*, Editura Institutul European, Iaşi, 2001, p. 21 şi urm.
[7] Michel-Louis Rouquette, *op. cit.*, p. 17 şi urm.

Prelipcean, T. (2016). The Power of the Masses between Good and Evil [Puterea maselor intre bine si rau]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, Tomul 18, 145-157.

O lucrare recentă şi mai puţin cunoscută este *Dispreţuirea maselor* a filosofului german Peter Sloterdijk. Noutatea adusă constă în ideea că în epoca modernă masele sunt *subiectul care produce lumea în reprezentare*. De asemenea, autorul urmăreşte evoluţia în timp a problemei - de la *masa de adunare* la *masa de divertisment*, aceasta din urmă fiind alcătuită din indivizi izolaţi care stau în faţa televizoarelor.

Raportându-ne la această scurtă trecere în revistă a principalelor lucrări din domeniu, putem constata existenţa unor subiecte ce reţin atenţia tuturor cercetătorilor. Unul dintre acestea îl reprezintă *continua creştere a rolului maselor în istorie*, implicit îngrijorarea cu privire la *puterea maselor* şi la sporirea progresivă a acesteia[8], mulţi dintre analişti fiind siguri la începutul secolului al XX-lea de „victoria maselor”[9].

În acest context, în studiul de faţă ne vom opri asupra legăturii existente între *puterea maselor* şi *particularităţile lor psihologice*, vom evidenţia raportul dintre *puterea*, *revolta* şi *violenţa maselor* şi vom încerca să formulăm posibile răspunsuri la întrebări de genul: *cum ar putea fi orientă puterea maselor în aşa fel încât aceasta să fie utilizată doar pentru binele comunităţii*?, sau *care ar fi posibilele soluţii în vederea diminuării consecinţelor nedorite pe care creşterea rolului mulţimilor ar putea să le determine în plan individual sau social*?

1. Masele şi puterea

În vederea unei mai bune înţelegeri a raportului dintre *mase* şi *putere*, vom defini, pentru început, cele două concepte.

Referitor la mase, ne-am oprit la definiţia formulată de Moscovici. Potrivit psihologului francez acestea sunt un tot unitar şi tranzitoriu de „indivizi egali, anonimi şi asemănători în cadrul căruia ideile şi emoţiile fiecăruia tind să se exprime în mod spontan”[10]. Pe cale de consecinţă, masele sunt văzute ca ansambluri de *indivizi în fierbere* sau ca mulţimi psihologice ce au ton şi acţiuni proprii. Sintetizând şi simplificând, *masa* este „un animal social care şi-a rupt lesa”[11].

Dar puterea, cum poate fi definită *puterea*? În acest caz, definiţia lui Robert E. Goodin şi Hans-Dieter Klingeman din *Manualul de ştiinţă politică* se numără printre cele mai explicite. Raportându-se la gânditori precum

[8] Gustave Le Bon, *op. cit*., p. 21.
[9] Serge Moscovici, *op. cit*., p. 11.
[10] *Ibidem*, p. 13.
[11] *Ibidem*.

Prelipcean, T. (2016). The Power of the Masses between Good and Evil [Puterea maselor intre bine si rau]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei” din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, Tomul 18, 145-157.

Weber, Lasswell, Dahl şi Duverger, aceştia definesc *puterea socială* în următorii termeni:

„X are putere asupra lui Y atâta vreme cât: (i) X este capabil, într-o manieră sau alta, să-l facă pe Y sa facă ceva (ii) care îi convine mai mult lui X şi (iii) pe care Y altfel nu l-ar fi făcut"[12].

Mai mult, autorii se distanţează de tradiţie în momentul în care definesc politica drept „folosire constrânsă a puterii sociale", precizând totodată că „puterea neconstrânsă este, pur şi simplu, forţă" şi că aceasta ar fi caracteristică domeniului fizicii şi nu ştiinţei politice[13].

Să vedem, în continuare, care ar fi relaţia dintre *mase* şi *putere*. Pentru aceasta, mai întâi vom încerca să descoperim factorii care determină apariţia unei mulţimi psihologice. Potrivit lui Le Bon, o mulţime psihologică *se constituie* în urma unui *şoc psihic*, elementele excitante care duc la formare fiind numeroase. Dintre acestea pot fi amintite s*entimentul de putere*, *contagiunea mintală*, *sugestia*. De aici şi *noile caracteristici* pe care masele le dobândesc din momentul constituirii: „sentimentul unei forţe invincibile" - datorat numărului mare de indivizi care formează mulţimea şi amplificat prin dispariţia sentimentului de răspundere individuală; „contagiunea mintală" - care-l determină pe fiecare individ să-i imite pe ceilalţi şi să renunţe cu uşurinţă la interesul personal în favoarea celui colectiv; şi, cea mai importantă, „puterea de sugestie" - situaţie în care *omul-masă* nu mai este conştient de actele sale, nu mai este el însuşi, devenind un automat a cărui voinţă este incapabilă să-l orienteze[14].

Elias Canetti, la rândul său, ne vorbeşte de *patru trăsături principale*[15] ale maselor: dorinţa ca *numărul lor să crească* la nesfârşit reprezintă o primă trăsătură importantă a acestora. Chiar dacă de multe ori „a te alătura corului înseamnă a-i da diavolului un deget"[16], majoritatea indivizilor nu sunt conştienţi de acest lucru, sporind masa. Să mai adăugăm că această trăsătură poate fi asociată cu ceea ce Le Bon numea *sentimentul forţei invincibile*; *egalitatea existentă în interiorul maselor* reprezintă o altă însuşire, masele formându-se de dragul acestei egalităţi; *a treia trăsătură* specifică maselor este *densitatea*. După cum afirma şi Moscovici, mulţimile sunt

[12] R. E. Goodin şi H.-D. Klingeman, „Ştiinţa politică: disciplina", în Robert E. Goodin & Hans-Dieter Klingeman (coord.), *Manual de ştiinţă politică*, Editura Polirom, Iaşi, 2005, p. 24.

[13] *Ibidem*, pp. 24-25.

[14] Cf. Gustave Le Bon, *op. cit*., pp. 33-34.

[15] Elias Canetti, *Masele şi puterea*, Editura Nemira, Bucureşti, 2009, pp. 26-27.

[16] Konrad Lorenz, *Aşa-zisul rău. Despre istoria naturală a agresiunii*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998, p. 278.

Prelipcean, T. (2016). The Power of the Masses between Good and Evil [Puterea maselor intre bine si rau]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, Tomul 18, 145-157.

precum „un gaz a cărui putere explozivă creşte odată cu volumul şi care se răspândeşte peste tot”[17]. *Necesitatea unei direcţii* constituie ultima dintre însuşirile maselor. Mişcarea maselor este în concordanţă cu ţelul sau scopul lor. Din această perspectivă, ţelurile particulare ale indivizilor care o alcătuiesc sunt suspendate, în caz contrar „moartea maselor” fiind iminentă.

Sintetizând, se poate afirma că mulţimile psihologice au un fel de „suflet colectiv”, care îi face pe indivizii care le compun să simtă, să gândească şi să acţioneze în mod cu totul diferit de cel în care ar simţi, gândi sau acţiona în mod independent. În felul acesta, *colectivitatea* devine o *mulţime organizată* care formează o singură fiinţă şi se supune *legii unităţii mintale a mulţimilor*. Potrivit legii, indivizii care formează grupul au tendinţa de a-şi ignora sistemul de valori proprii, ajungând să se ghideze exclusiv după normele grupului[18]. Mai mult, individul integrat în masă are sentimentul că îşi depăşeşte propriile limite, libertatea de exprimare şi manifestare fiind bunuri câştigate[19]. De aici putem desprinde că, pe de o parte, masa rezultată în urma unirii indivizilor izolaţi nu este nicidecum suma sau media elementelor ce o compun, mulţimile uniformizând, iar, pe de altă parte, această „nouă fiinţă” este înzestrată cu noi particularităţi. Aşadar, deoarece în cadrul maselor „eterogenul se cufundă în omogen, dominând calităţile inconştiente”[20], acestea nu sunt capabile să înfăptuiască acte care presupun o inteligenţă sporită.

Aceeaşi idee apare şi la Moscovici, evidenţiindu-se că în interiorul mulţimii individul se metamorfozează, se dedublează, evitând gândirea logică, scindându-se între raţional şi iraţional, între viaţa interioară şi cea exterioară, fiind în permanenţă în război cu el însuşi[21]. Însă, dacă din punct de vedere intelectual masele sunt întotdeauna inferioare individului izolat, nu acelaşi lucru se poate spune şi în privinţa sentimentelor şi actelor pe care le provoacă. În funcţie de circumstanţe, sentimentele şi actele mulţimii pot fi mai bune ori mai rele decât ale individului izolat[22].

Concluzionând, *impulsivitatea*, *sugestibilitatea*, *credulitatea*, *simplismul sentimentelor*, *intoleranţa*, *lipsa spiritului critic* şi *autoritarismul* sunt doar câteva din caracteristicile fundamentale, generale şi uşor observabile ale unei

[17] Serge Moscovici, *op. cit*., p. 30.
[18] Cf. Gustave Le Bon, *op. cit*., p. 29.
[19] Elias Canetti, *op. cit*., p. 13.
[20] Gustave Le Bon, *op. cit*., p. 33.
[21] Serge Moscovici, *op. cit*., pp. 26-27.
[22] Cf. Gustave Le Bon, *op. cit*., p. 36.

Prelipcean, T. (2016). The Power of the Masses between Good and Evil [Puterea maselor intre bine si rau]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei” din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, Tomul 18, 145-157.

mulţimi psihologice. Se ştie că un individ izolat îşi poate controla reacţiile în cele mai multe situaţii, însă o mulţime este complet lipsită de acest control, ea acţionând sub forţa impulsului. „Ca şi sălbaticul, ea nu admite obstacole între dorinţă şi împlinirea dorinţei, cu atât mai puţin cu cât numărul îi dă sentimentul unei puteri absolute"[23].

Dar care este obiectivul maselor, ce le determină acţiunile? Scopul fundamental al maselor este acela de a influenţa, mai ales, deciziile de la nivel politic, dar nu numai, în vederea satisfacerii unor deziderate. Pentru aceasta, de multe ori lupta constituie unul dintre mijloacele fundamentale la care apelează masele. Aceasta se desfăşoară cu mijloace diferite, în funcţie de circumstanţe şi de scopurile urmărite. Iar dacă lucrurile scapă de sub control, manifestările pot deveni violente. Aceasta întrucât, oricât de bine credem noi că suntem capabili să cunoaştem un om, nu putem prevedea comportamentul acestuia într-un grup, într-o masă, fie că este vorba despre o întrunire profesională, o adunare de partid, un grup de juraţi etc. În cadrul acestora indivizii dobândesc o natură comună ce-o sufocă pe a lor, li se impune o voinţă colectivă ce reduce la tăcere vrerea fiecăruia dintre ei[24].

2. Puterea maselor între bine şi rău

Aşa cum am văzut, analiza transversală a subiectului *maselor* ne demonstrează creşterea constantă a rolului şi importanţei acestora pe scena istoriei. Drept urmare, este de înţeles de ce în secolul al XX-lea interesul ca atât puterea, cât şi libertatea de expresie să se originize în mase a devenit legitim[25]. În acest context, se impune întrebarea referitoare la existenţa posibilităţii ca masele să-şi gestioneze puterea explicită în aşa fel încât efectul acţiunilor lor să fie doar schimbarea în bine a societăţii. Soluţionarea problemei poate părea simplă. Experienţele zilnice ne demonstrează că *nu*, masele nu sunt capabile să-şi orienteze acţiunile doar spre *bine*. În realitate, răspunsul este mult mai complex, necesitând anumite sublinieri la întrebări precum *de ce* şi *cum*.

Să analizăm, mai întâi, de ce se revoltă masele, care sunt cauzele ce determină ridicarea lor împotriva stabilităţii societăţii şi ce le face să se manifeste precum o forţă deseori neiertătoare şi oarbă.

După cum bine ştim, în societăţile democratice contemporane, dar nu numai, *puterea de a influenţa* cursul politicii şi al evenimentelor se

[23] *Ibidem*, p. 39.
[24] Serge Moscovici, *op. cit.*, pp. 18-23.
[25] Cf. Peter Sloterdijk, *op. cit.*, p. 11.

Prelipcean, T. (2016). The Power of the Masses between Good and Evil [Puterea maselor intre bine si rau]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, Tomul 18, 145-157.

realizează fie *prin vot*, fie *prin revoltă*. În cazul *revoltei*, mişcarea maselor debutează ca o *contestare* şi se propagă ca o *afirmare*. Explicitând, pe de o parte se contestă ordinea socială existentă, iar pe de altă parte se afirmă principiile unei noi ordini. Altfel spus, acţiunile maselor sunt „vehicule pentru contestarea unor nedreptăţi şi/sau pentru afirmarea unor drepturi, structuri sociale de afirmare a unor stări de spirit, atitudini, trăiri, emoţii şi stiluri colective..."[26].

Ce se poate desprinde din ideea formulată mai sus? În primul rând, faptul că *puterea*, „ce este luată ori abandonată conform raporturilor de forţă", constituie, de multe ori, miza conflictelor ce sfâşie o societate. În al doilea rând, nu este mai puţin adevărat că uneori se urmăreşte şi „influenţa care se câştigă sau se pierde în funcţie de compromisul ce predomină la un moment dat"[27]. De nenumărate ori masele, cunoscându-şi capacitatea de influenţare a actorilor politici, mizează pe puterea de manipulare a autorităţilor prin simpla lor prezenţă şi acţionează în consecinţă.

Totuşi, dincolo de scopul acţiunii maselor, *exercitarea puterii* sau *exercitarea influenţei*, mai important este, potrivit lui Ortega y Gasset, faptul că „omul-masă se consideră perfect". Iar pentru aceasta, continuă autorul, „un om superior trebuie să fie deosebit de vanitos". Cu alte cuvinte, „credinţa în perfecţiunea lui nu este o parte a structurii sale intime, nu este naivă, ci îi vine din vanitate, având chiar pentru el însuşi un caracter fictiv, imaginar şi problematic. De aceea vanitosul are nevoie de ceilalţi şi caută în ei confirmarea ideii pe care vrea să o aibă despre sine"[28]. Desprindem de aici că „omul-masă" este unul mediocru. Din cauza acestei mediocrităţi uneori puterea politică se află „la bunul plac al mulţimilor"[29], de unde şi teama acesteia de puterea maselor. Prin urmare, ar fi nerealist şi incorect să vorbim despre mase întotdeauna în mod idealizat şi abstract, glorificându-le.

Revenind la scopul maselor, în funcţie de circumstanţe acestea pot activa fie ce este mai bun - sensibilitatea, compasiunea, reponsabilitatea,

[26] Ionel Nicu Sava, *Sociologia mişcărilor sociale. De ce se revoltă oamenii?*, Editura Nemira, Bucureşti, 2014, p. 6.
[27] Serge Moscovici, *op. cit.*, p. 29.
[28] Ortega y Gasset, *op. cit.*, pp. 107-108.
[29] Serge Moscovici, *op. cit.*, p. 33.

Prelipcean, T. (2016). The Power of the Masses between Good and Evil [Puterea maselor intre bine si rau]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, Tomul 18, 145-157.

încrederea, spiritul de echipă etc., fie ce este mai rău - agresivitatea, indiferenţa, aroganţa, imaturitatea etc.[30] în individ.

Vom detalia, în continuare, acele aspecte care activează comportamentele violente ori agresive ale maselor şi care au, în majoritatea cazurilor, după cum precizează profesorul de psihologie comparată Konrad Lorenz, *efecte distrugătoare*[31].

Am văzut deja cum poate fi definită puterea. Dar *violenţa*, ce se poate spune despre ea? Conform *Enciclopediei de filosofie şi ştiinţe umane* aceasta presupune „uzul voluntar al forţei din partea subiecţilor individuali sau colectivi în confruntările cu alţii"[32]. Scopul recurgerii la violenţă este acţiunea asupra unei persoane împotriva propriei voinţe fie pentru a face sau nu anumite lucruri, fie pentru a ceda obiecte ori informaţii pe care le deţine. Nu în ultimul rând, trebuie să subliniem că violenţa poate fi atât de natură fizică, cât şi de natură psihologică[33].

Totuşi, pentru a le înţelege mai bine semnificaţiile şi pentru a nu le confunda, se impune formularea unor diferenţe între *putere* şi *violenţă*. Iată trei dintre acestea, aşa cum le găsim menţionate de Canetti: (1) violenţa este mai constrângătoare şi mai directă în comparaţie cu puterea; însă, în momentul în care se desfăşoară mai lent, devine putere; totuşi, nu este exclus ca cea din urmă, în clipele acute, să redevină violenţă; (2) puterea, spre deosebire de violenţă, este mai generalizată şi mai extinsă, cuprinzând mult mai multe şi nefiind chiar atât de dinamică; (3) puterea implică o anumită dilatare, mai mult spaţiu şi timp[34].

Revenind la acţiunile maselor, se ştie că patima distrugerii le este proprie, fiind şi prima trăsătură evidentă relaţionată cu ele. Acest tip de violenţă există în cele mai diverse ţări şi spaţii culturale şi nu poate fi negat. Mai mult, fiind un aspect omniprezent al societăţilor noastre, „nelinişteşte şi anunţă o epocă a crizelor în lanţ"[35]. Canetti însuşi a fost martorul unei astfel de experienţe în 1927, moment în care avea doar 22 de ani, trăind pe viu acapararea propriului corp de colectivitatea agitată şi simţind din plin energia mulţimii înflăcărate care s-a descărcat, atunci, prin incendierea palatului justiţiei. Această experienţa l-a determinat, probabil,

[30] Cf. Lucian Cochinescu, *Probleme actuale ale psihologiei sociale*, Editura Paralela 45, Bucureşti, 2008, p. 144.
[31] Konrad Lorenz, *op. cit.*, p. 6.
[32] *Enciclopedie de filosofie şi ştiinţe umane*, Editura All Educaţional, Bucureşti, 2004, p. 1164.
[33] *Ibidem*.
[34] Cf. Elias Canetti, *op. cit.*, pp. 380-382.
[35] Serge Moscovici, *op. cit.*, 2001, p. 33.

Prelipcean, T. (2016). The Power of the Masses between Good and Evil [Puterea maselor intre bine si rau]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, Tomul 18, 145-157.

să-şi însărcineze conştiinţa „să dea socoteală de umilitoarea şi iluminatoarea experienţă”[36] de viaţă.

Să vedem, în cele ce urmează, cum este posibil ca oamenii, fiinţe raţionale, să se comporte în varii situaţii atât de iraţional şi care ar fi cauzele ce determină acest tip de comportament.

Potrivit specialiştilor, la originea comportamentelor iraţionale se află anumiţi factori foarte puternici, factori care reuşesc „să smulgă complet conducerea raţiunii individuale a omului, încredinţând-o acelor legităţi ce domnesc în orice comportament instinctual născut pe cale filogenetică”[37]. Aşadar, în absenţa unor principii logice care să călăuzească raţiunea, punerea în mişcare a maselor se realizează sub influenţa unor forţe oarbe. Ele se manifestă prin „decomprimarea forţelor emoţionale care, într-o regiune subterană, aşteaptă ocazia de a erupe cu puterea unui vulcan. Aceste forţe, niciodată zdrobite, pândesc din ascunzătoare momentul propice pentru a-şi relua tronul ce li se cuvine şi îşi fac apariţia de îndată ce oamenii, sub ameninţarea unei crize, se adună laolaltă. Atunci conştiinţa critică îşi pierde vigoarea şi nu le mai poate stăpâni”[38]. Concluzionând, comportamentele noastre nu sunt dictate numai de raţiune şi/sau de tradiţiile culturale. În condiţiile în care instinctele nu sunt capabile să se adapteze noilor transformări survenite odata cu dezvoltarea gândirii conceptuale şi vorbirii articulate, ele vor juca un rol important, şi chiar decisiv, în diverse circumstanţe.

După cum rezultă din cercetările sociologilor, printre cauzele care determină comportamentul agresiv al maselor se numără şi *aglomerările*, adică creşterea neîncetată a numărului de indivizi din comunităţi. De aici şi perturbarea echilibrului dintre atracţie şi respingere, două dintre cele mai importante instincte.

De asemenea, în condiţiile în care în societăţile noastre *pacea* se numără printre datoriile fundamentale ale cetăţenilor iar comunităţile vecine nu mai oferă, precum odinioară, posibilitatea descărcării agresivităţii intraspecifice, *imposibilitatea de a refula instinctele agresive* nu lipseşte din sfera motivelor producătoare de comportamente agresive. Prin urmare, odata cu dezvoltarea civilizaţiei indivizii nu-şi mai pot urma orbeşte instinctele şi înclinaţiile sociale, fiind nevoiţi să şi le stăpânească şi să le prevadă consecinţele, *verificându-le într-o autointerogaţie responsabilă*[39].

---

[36] Peter Sloterdijk, *op. cit.*, p. 12.
[37] Konrad Lorenz, *op. cit.*, p. 255.
[38] Serge Moscovici, *op. cit.*, 2001, p. 41.
[39] Konrad Lorenz, *op. cit.*, p. 268.

Prelipcean, T. (2016). The Power of the Masses between Good and Evil [Puterea maselor intre bine si rau]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei” din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, Tomul 18, 145-157.

Cum se manifestă violenţa maselor? De cele mai multe ori prin distrugere, lucrurile fragile incitându-le şi găsindu-se cel mai adesea în atenţia mulţimilor psihologice. Totuşi, nu numai obiectele fragile constituie principala ţintă a maselor. Existăşi situaţii în care sunt distruse şi anumite opere de artă foarte valoroase. De ce? Explicaţia ar fi aceea că odată cu obiectele în sine, expresie a solidităţii şi permanenţei lor, sunt distruse şi o serie de ierarhii care nu se mai doresc a fi recunoscute. În felul acesta sunt atacate diferenţele ori distanţele existente în societate şi vizibile pentru toată lumea.

Desigur, nu este mai puţin adevărat faptul că şi zgomotele specifice distrugerii - spargerea ferestrelor, vitrinelor, vaselor etc., contribuie într-o mare măsură la plăcerea de acţiona într-un anumit fel. La toate acestea se adaugă şi facilitatea provocării, ceea ce măreşte succesul. Tabloul prezentat a fost magistral descris de Elias Canetti, laureatul Premiului Nobel pentru Literatură afirmând că, în astfel de situaţii, „toate lucrurile par să ţipe la un loc cu oamenii, iar zăngăniturile devin aplauzele obiectelor. O nevoie specială de a provoca acest gen de zgomot pare să stea la începutul evenimentelor, atunci când încă nu s-au adunat prea mulţi participanţi şi încă nu s-a întâmplat nimic sau mai nimic. Gălăgia promite întăririle aşteptate şi de bun augur pentru faptele viitoare"[40].

Mai mult chiar, continuă scriitorul, în astfel de momente fiecare individ are şi sentimentul depăşirii propriilor limite, dar şi mulţumirea că „sunt înlăturate toate distanţele care-l aruncau înapoi în propria sa fiinţă şi-l întemniţau în ea. Prin înlăturarea poverilor distanţării se simte liber, iar libertatea lui înseamnă depăşirea acestor limite. Ceea ce i se întâmplă lui trebuie să li se întâmple şi altora; şi de la ei aşteaptă aceleaşi lucruri"[41].

Însă, dincolo de orice explicaţii justificative şi indiferent de natura lor - fizică, psihică ori verbală, comportamentele violente sunt condamnabile, chiar şi atunci când scopurile în care au fost folosite sunt unele îndreptăţite. În fond, violenţa naşte violenţă. Aşa stând lucrurile, ea nu este de dorit în nicio situaţie, fiind „un aspect disfuncţional şi nociv al vieţii sociale"[42] ce conduce la consecinţe negative. Cu alte cuvinte, participanţii la mitinguri, manifestări, întruniri publice ori demonstraţii trebuie să-şi păstreze capacitatea de a-şi controla comportamentul, menţinându-l între anumite limite. Evident, acest lucru nu este facil, dar nici imposibil. Nu este facil deoarece există diverse cauze care diminuează

[40] Elias Canetti, *op. cit*., p. 12.
[41] *Ibidem*, p. 13.
[42] Lucian Cochinescu, *op. cit*., p. 397.

Prelipcean, T. (2016). The Power of the Masses between Good and Evil [Puterea maselor intre bine si rau]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, Tomul 18, 145-157.

posibilitatea controlării comportamentului în cadrul maselor. Dintre acestea vom aminti două. Prima se referă la faptul că agresivitatea nu poate fi înlăturată nici prin îndepărtarea indivizilor de situaţia-stimul care a declanşat-o, nici prin controlarea interdicţiilor motivate moral, ambele strategii fiind şi neconforme realităţii, şi fără şanse de reuşită în cazul în care ar fi aplicate[43]. A doua are în atenţie legităţile *entuziasmului* şi faptul că ele nu pot fi ignorate. Entuziasmul acţionează perfect în astfel de cazuri şi contribuie din plin la felul în care membrii unei mulţimi acţionează. Situaţia-stimul care l-a determinat îi ridică pe participanţi din cotidian, aceştia fiind gata să lase totul deoparte pentru a răspunde chemării datoriei. În acelaşi timp, toate obstacolele ce le stau în cale îşi pierd însemnătatea şi importanţa, inhibiţiile instinctive care îi împiedică să-i rănească, umilească sau chiar să-i ucidă pe indivizii din aceeaşi specie îşi pierd foarte mult din puterea deţinută în condiţii normale de viaţă. Mai mult, „consideraţiile raţionale, orice critică şi, de asemenea, contraargumentele care pledează împotriva comportamentului dictat de entuziasm sunt reduse la tăcere prin faptul că ciudata răsturnare a valorilor nu numai că le răpeşte fundamental, dar le face să pară de-a dreptul meschine şi dezonorante”[44].

Totuşi, ce ne rămâne de făcut când „negrul de oameni” capătă putere? Aşa cum afirmă şi Lorenz, „reorientarea agresivităţii este calea cea mai la îndemână şi mai promiţătoare de a o face inofensivă. Agresivitatea se mulţumeşte mai uşor decât majoritatea celorlalte instincte cu obiecte înlocuitoare şi acestea o satisfac pe deplin”[45].

Entuziasmul, de asemenea, poate fi redirecţionat, mijlocul cel mai potrivit fiind „declanşarea unui entuziasm real *pentru* ceva cu adevărat valoros, fără să fie trezită, în mod obligatoriu, duşmănia *împotriva* unui inamic real sau imaginar”[46].

Concluzii

Studierea mecanismelor *spiritului de masă* şi a *forţei de sucţiune* a maselor, analiza factorilor care determină *revolta* acestora şi, nu în ultimul rând, disecarea *consecinţelor puterii* „negrului de oameni” în vederea evitării

[43] Konrad Lorenz, *op. cit*., pp. 281-282.
[44] *Ibidem*, pp. 276-277.
[45] *Ibidem*, p. 283.
[46] *Ibidem*, pp. 286-287.

Prelipcean, T. (2016). The Power of the Masses between Good and Evil [Puterea maselor intre bine si rau]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei” din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, Tomul 18, 145-157.

instaurării unei dominaţii totale a lor în cadrul societăţii[47] s-au impus ca teme majore de cercetare la majoritatea autorilor care au avut în atenţie *fenomenul psihologiei maselor*.

În acest sens, psihosociologi precum Gustave Le Bon, José Ortega y Gasset, Elias Canetti, Serge Moscovici, Michel-Louis Rouquette ori Peter Sloterdijk şi-au pus „costumul de scafandru" şi au coborât în „străfundurile intimităţii umane"[48], urmărind înţelegerea procesului prin intermediul căruia masele „se ridică la suveranitate"[49], consecinţele acestui fapt asupra vieţii individuale şi sociale, precum şi influenţele asupra activităţii culturale, educaţionale, politice sau economice.

De asemenea, *violenţa* şi *voinţa de descărcare* a maselor sunt aspecte ce nu au fost nici ocolite, nici subestimate. În acest sens, preocuparea majoră a specialiştilor vizează tendinţa lor de a eluda principiile logicii şi gândirea critică, subliniind că aceste aspecte trebuie speculate şi reorientate făcându-se apel atât la pasiunile şi dorinţele maselor, cât şi la credinţele şi imaginaţia specifice. Nu în ultimul rând, *trufia*, „veche şi malefică însuşire umană despre care o vorbă înţeleaptă spune că duce la pierzanie"[50], care a condus şi conduce acţiunile maselor în varii situaţii, trebuie controlată şi eliminată pe cât este posibil. În acest sens, practicarea vechiului îndemn înscris pe frontispiciul templului de la Delphi, „Cunoaşte-te pe tine însuţi", înţelegerea faptului că tot ceea ce facem este supus legităţilor cauzalităţii şi renunţarea la dualitatea lumii, adică la împărţirea acesteia într-o lume exterioară a lucrurilor şi una interioară a omului, ar fi doar câteva dintre multiplele soluţii posibile.

Toate acestea vin să sublinieze faptul că masele nu tind în mod spontan spre democraţie, ci spre despotism. Psihologia maselor combate viziunea politică clasică ce considera că acţiunile omului sunt determinate de interesele obiective de cetăţean şi propunea un raport guvernaţi-guvernanţi eliberat de pasiuni şi credinţe, asemenea relaţiilor cu obiectele. După cum accentuează şi Serge Moscovici, eroarea fundamentală a acestei politici este atât ignorarea realităţii psihologice a maselor, cât şi neînţelegerea faptului că omul-individ şi omul-masă sunt două lucruri diferite. Dacă un *individ* poate fi *convins*, *masa* poate fi, şi este, *sugestionată*.

Tocmai de aceea, înţelegerea caracteristicilor „omului-masă", fie ele pozitive ori negative, şi găsirea unor soluţii în vederea „extirpării" sau

[47] Cf. Serge Moscovici, *Psihologia socială sau maşina de fabricat zei*, Editura Universităţii „Al. I. Cuza", Polirom, Iaşi, 1997, p. 65 şi urm.
[48] *Ibidem*, p. 31.
[49] Peter Sloterdijk, *op. cit.*, p. 12.
[50] Konrad Lorenz, *op. cit.*, pp. 238-239.

Prelipcean, T. (2016). The Power of the Masses between Good and Evil [Puterea maselor intre bine si rau]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, Tomul 18, 145-157.

corectării gravelor defecte specifice unui astfel de *om* trebuie să constituie un imperativ în societăţile actuale.

Bibliografie

Canetti, Elias, 2009, *Masele şi puterea*, Editura Nemira, Bucureşti.

Cochinescu, Lucian, 2008, *Probleme actuale ale psihologiei sociale*, Editura Paralela 45, Bucureşti.

Goodin, R. E.; Klingeman,H.-D., 2005, „Ştiinţa politică: disciplina", în Robert E. Goodin & Hans-Dieter Klingeman (coord.), *Manual de ştiinţă politică*, Editura Polirom, Iaşi.

Le Bon, Gustave, 2016, *Psihologia mulţimilor*, Editura Cartex, Bucureşti.

Lorenz, Konrad, 1998, *Aşa-zisul rău. Despre istoria naturală a agresiunii*, Editura Humanitas, Bucureşti.

Moscovici, Serge, 2001, *Epoca maselor. Tratat istoric asupra psihologiei maselor*, Editura Institutul European, Iaşi.

Moscovici, Serge, 1997, *Psihologia socială sau maşina de fabricat zei*, Editura Universităţii „Al. I. Cuza", Polirom, Iaşi, http:// dorinpopa. files. wordpress.com/2008/04/serge-moscovici-psihologia-sociala-sau-masina-de-fabricat-zei.pdf.

Moscovici, Serge, 2002, „Prefaţă", în Michel-Louis Rouquette, *Despre cunoaşterea maselor. Eseu de psihologie politică*, Editura Polirom, Iaşi, pp. 13-16.

Ortega y Gasset, José, 2002, *Revolta maselor*, Editura Humanitas, Bucureşti.

Rouquette, Michel-Louis, 2002, *Despre cunoaşterea maselor. Eseu de psihologie politică*, Editura Polirom, Iaşi.

Sava, Ionel Nicu, 2014, *Sociologia mişcărilor sociale. De ce se revoltă oamenii?*, Editura Nemira, Bucureşti.

Sloterdijk, Peter, 2002, *Dispreţuirea maselor. Eseu asupra luptelor culturale în societatea modernă*, Editura Idea Design & Print, Cluj-Napoca.

* * *, 2004, *Enciclopedie de Filosofie şi Ştiinţe Umane*, Editura All Educational, Bucureşti.

Prelipcean, T. (2016). The Power of the Masses between Good and Evil [Puterea maselor intre bine si rau]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, Tomul 18, 145-157.